

УДК 341.96, 347.633

Хохлова Людмила Анатоліївна –

студентка 5 курсу

Слідчо-криміналістичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Liudmyla A. Khokhlova –

5th year student of

Investigation and Criminalistics Institute,
Yaroslav Mudryi National Law University
(77 Pushkinska St., Kharkiv, 61000, Ukraine)

Міжнародне усиновлення: сучасний стан в світі та Україні

У статті розглянуто положення щодо міжнародного усиновлення крізь призму Гаазької Конвенції про захист дітей і співробітництво у галузі міжнародного усиновлення 1993 р., проблемні питання усиновлених іноземними громадянами. Визначені проблемні питання правових колізій між Гаазькою Конвенцією та українським законодавством щодо одностатевих шлюбів та їх вплив на міждержавне усиновлення. З метою забезпечення більш ефективного контролю та нагляду за долею усиновлених дітей запропоновано створення міжнародної правової бази (банку даних) та формування єдиного реєстру усиновлених українських дітей іноземними громадянами.

Ключові слова: дитина, міжнародне усиновлення, міжнародна конвенція, усиновлення, колізія, сім'я.

В статье рассмотрены положения по международному усыновлению сквозь призму Гаагской Конвенции о защите детей и сотрудничестве в области международного усыновления 1993, проблемные вопросы усыновления иностранными гражданами. Определены проблемные вопросы правовых коллизий между Гаагской Конвенцией и украинским законодательством о запрете однополых браков и его влияния на межгосударственное усыновление. С целью обеспечения более эффективного контроля и надзора за судьбой усыновленных детей предложено создание международной правовой базы (банка данных) и формирования единого реестра усыновленных украинских детей иностранными гражданами.

Ключевые слова: ребенок, международное усыновление, международная конвенция, усыновление, коллизия, семья.

L.A. Khokhlova International Adoption: Current Situation in Ukraine and the World

The article deals with the provisions on international adoption through the prism of the Hague Convention on the Protection of Children and Cooperation in the field of International Adoption in 1993, the problematic issues adopted by foreign nationals. Issues of legal conflicts between the Hague Convention and Ukrainian legislation on the prohibition of same-sex marriage and its impact on inter-state adoption have been identified. In order to ensure more effective control and supervision of the fate of adopted children, it is proposed to create an international legal database (database) and to establish a single register of adopted Ukrainian children by foreign nationals. To resolve the issue of allowing same-sex couples to adopt a Convention, initiate before the United Nations the right of countries with the prohibition of same-sex marriage to admit a convention of non-acceptance of this article (as prohibited by Article 40 of the Convention) for the purpose of further implementation in the legislation of both our state and other states. with a reservation (restriction, exclusion) to strengthen the normative international regulation of the protection of the rights of the child. Regarding the issue of abuse of international adopters, we consider it necessary to offer an alternative - to strengthen by means of legislative enshrining in both national and international law measures to protect the life of the child as an object of international adoption by increasing the degree of control over the adoption and subsequent fate of the child

in the form of specially created reports each country's Interstate Adoption Authority. To ensure more effective control and supervision of the fate of adopted children, we propose to create an international legal database (database) and to establish a single register of adopted Ukrainian children by foreign citizens.

Keywords: *child, international adoption, international convention, adoption, conflict, family.*

Постановка проблеми. Усиновлення є природною складовою життя цивілізованого суспільства та є мірилом гуманності будь-якої країни, адже виступає одним із важливих аспектів захисту прав дитини.

Права дитини є однією з найважливіших та проблемних тем в Україні, адже ставлення до дітей, рівень їхньої безпеки та захищеності у державі, стан їхнього всебічного розвитку є одним із показників розвитку, а винятковим питанням є усиновлення українських дітей іноземними громадянами. Детальний аналіз міжнародного усиновлення дозволить краще зрозуміти юридичну природу цього явища, з'ясувати які чинники впливають на нього та які проблемні аспекти виникають. Наша держава визнає, що діти є особливо уразливою групою з огляду на їх вік, психічний і фізичний розвиток, життєву недосвідченість, тому вони потребують спеціального постійного догляду та захисту. Незважаючи на значні зрушення, які відбулися у сфері охорони дитинства протягом останніх років, стає очевидним, що існуюча в Україні система захисту прав дітей не в змозі повною мірою забезпечити реалізацію їхніх прав. Це зумовлює необхідність пошуку та створення нових механізмів реалізації державної політики щодо підтримки дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми захисту прав дитини крізь призму міжнародного усиновлення присвячено значну кількість сучасних наукових досліджень, які допомагають більше проникнути в суть проблемної теми і зорієнтуватися на її специфіці. Це роботи Л. Ануфрієвої, І. Зіміної, Г. Матвєєва, Е. Петухової, Ж. Петрочка, С. Константінова та інших[4].

Невирішені раніше проблеми. Актуальність теми дослідження полягає у висвітленні головних проблем, які виникають в світі та Україні при здійсненні захисту прав та інтересів дітей шляхом міжнародного усиновлення з огляду на складність ситуації в економіці багатьох країн, колізійність норм міжнародного та національного законодавства, питання ратифікації в Україні Конвенції про

захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення.

Мета. Висвітлити проблемні питання міжнародного усиновлення як в світі, так і в Україні та надати рекомендаційні висновки щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Правове регулювання міжнародного усиновлення здійснюється широкою нормативно-правовою базою, основою якої є Конвенція про права дитини 1989 р. Цю базу становлять Гаазька Конвенція про захист дітей і співробітництво у галузі міжнародного усиновлення 1993 р., Конвенція ООН про права дитини 1989 р., Мінська конвенція 1993 Верховна Рада України 1994 р., ратифікувала її, Європейська конвенція з усиновлення дітей, до якої Україна приєдналася в 2009 р., а ратифікувала її Верховна Рада України 2011 р., Сімейний кодекс України та Закони України та підзаконні нормативно-правові акти.

Основоположним нормативним актом, що регулює засади, принципи та керівні положення міжнародного усиновлення є Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення (Гаазька конвенція про міжнародне усиновлення), яка була ухвалена 29 травня 1993 року в Гаазі (її вже ратифікували 99 країн світу), базується на основоположних принципах у сфері міжнародного усиновлення, що передбачені Конвенцією ООН про права дитини 1989 р., але разом з тим у ній були закріплені й нові правила усиновлення (визнання усиновлення та його правові наслідки, співвідношення норм конвенції з нормами національного законодавства. [1] Конвенція акцентує увагу на недопустимості отримання матеріальної вигоди будь-якими суб'єктами в процесі здійснення діяльності, направленої на виникнення, зміну чи припинення правовідносин у сфері міжнародного усиновлення.

Держави, які підписали цю Конвенцію, визнають: - дитині для повного та гармонійного розвитку її особистості необхідно рости в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові та розуміння, пам'ятаючи про те, що кожна

держава повинна вжити, як пріоритетне завдання, відповідних заходів, щоб забезпечити залишення дитини на виховання в сім'ї, з якої вона походить; - міждержавне усиновлення може надати переваги постійної сім'ї дитині, для якої відповідної сім'ї не може бути знайдено в державі її походження.

Дитячий фонд Організації об'єднаних націй (далі - ЮНІСЕФ) та багато інших міжнародних дитячих організацій пропагують ідею, яка базується на тому, що діти повинні зростати у сім'ях тієї країни, де вони народилися, і тому виділяють кошти на цю мету. ЮНІСЕФ акцентує увагу на альтернативі міжнародному усиновленню - підтримці бідних батьків, та допомозі країнам, де відбувається внутрішнє усиновлення, протестуючи таким чином проти інституціоналізації усиновлення. Дане проявляється також у тому, що ЮНІСЕФ просуває практику обмеження міжнародного усиновлення як «останньої інстанції», що відповідає п. в глави 2 Гаазької Конвенції. Однак це не свідчить про повне неприйняття дитячим фондом, інституту міжнародного усиновлення, адже майже один з п'яти дітей, усиновлених в США здійснено міжнародним усиновлювачем. Агенції з усиновлення, добровільні організації та групи самопомогі сприяють усиновленню, надаючи усім бажаним багато інформації в Інтернеті. Тим часом федеральна політика США сприяє міжнародному усиновленню, через податкові кредити та чинне імміграційне законодавство, надає автоматичне громадянство всім дітям, усиновленим американськими громадянами. Однак, категорична позиція ЮНІСЕФ зумовлена запобіганням зловживання при усиновленні, пов'язаними з купівлею, шахрайством та викраденням дітей, що, на жаль, є поширеним явищем і на сьогоднішній день. У зв'язку з цим, ЮНІСЕФ все більше закликає до зміни політики в середині країн, спрямованої на обмеження міжнародного усиновлення.[5]

В Україні до цього часу не ратифікована Гаазька Конвенція, але закон є вкрай необхідним для українських сиріт - приєднання до Конвенції запровадить процедуру перевірки потенційних усиновителів, посилить контроль за усиновленими за кордон, а головне - уможливить добір сім'ї для дитини, а не дитини для сім'ї, сприятиме налагодженню співпраці з країнами, громадяни яких всиновлюють українських сиріт,

а також упровадженню механізму реального захисту прав кожної всиновленої дитини [3].

Неодноразово Верховна Рада України вносила на розгляд декілька законопроектів про ратифікацію зазначеної Конвенції, вони мали на меті забезпечити гармонізацію процедури усиновлення дітей іноземцями в Україні з процедурами інших держав-учасниць. 10 жовтня 2017 року Президентом України був внесений до Верховної Ради України законопроект про приєднання України до Конвенції про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення, вчиненої 29 травня 1993 року у м. Гаазі, але згодом 21 березня 2018 законопроект відхиллено та знято з розгляду. Вже оновлений уряд в особі Мінсоцполітики анонсував, що опрацьовує питання ратифікації Гаазької конвенції з народними депутатами України. В підкомітеті з питань дотримання Україною міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав людини та гендерної політики Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва Верховної Ради України 1 листопада 2019 року відбулась нарада за участю заступника Міністра соціальної політики з питань європейської інтеграції Сергія Ніжинського щодо ратифікації Гаазької конвенції про захист дітей і співробітництво з питань міждержавного усиновлення. Під час наради сторони обговорили пропозиції щодо приєднання України до Конвенції про захист дітей та співробітництво з питань міждержавного усиновлення разом із законопроектом про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з приєднанням до цієї Конвенції. Мінсоцполітики має забезпечити подання пропозицій щодо приєднання України до зазначеної Конвенції на розгляд Президентіві до 1 грудня 2019 року.

Але попередньо перед ратифікацію стоїть нагальне завдання вирішення деяких питань, які суперечать чинному законодавству України. Зокрема, ст. 216 СК України передбачає заборону будь-якої посередницької, комерційної діяльності в галузі усиновлення дітей, що не узгоджується зі ст. 32 Гаазької конвенції, де йдеться про розмір винагороди за процес усиновлення. Для усунення суперечок між зазначеними нормами необхідно розмежувати діяльність посередницьку, комерційну щодо усиновлення та діяльність суто професійну,

пов'язану із наданням різноманітних послуг (перекладацьких, юридичних, забезпечення представництва інтересів усиновлювачів перед державними органами), про що йдеться у ст. 32 Гаазької конвенції. [2]

Також принциповою відмінністю Гаазької конвенції від внутрішнього українського законодавства є передбачення рівних прав іноземців і громадян країни походження усиновлюваного. В свою чергу СК України встановлює принцип пріоритетності права усиновлення в країні походження дитини.

В українському суспільстві поширено хибну думку, що Верховна Рада відмовляється приєднати Україну до Конвенції, з огляду на те, що дітей з України зможуть всиновлювати одностатеві пари, а передбачені Конвенцією акредитовані організації будуть використовувати свої повноваження для недобросовісного посередництва і дітей будуть відправляти не в родини, а в рабство. Хоча в свою чергу Гаазька конвенція зокрема, не може вступати у протиріччя з законодавством України щодо вимог, які висуваються до майбутніх батьків. Таке положення закладено в статтях 15-17 Конвенції. Тобто, компетентний орган держави походження дитини надає висновок щодо прийнятності чи неприйнятності потенційних усиновлювачів. Конвенція формулює важливі загальні вимоги до усиновлення іноземними громадянами, направлені на дотримання прав всіх заінтересованих осіб, в першу чергу дитини і визначає загальні правила взаємодії заінтересованих держав.

Висновки. Отже, нинішні інтернаціональні цінності, закріплені в

нормативно-правових актах, окреслюють міждержавне усиновлення найкращим варіантом для дітей, які не можуть отримати належної опіки у своїй країні. Для вирішення проблеми дозволу Конвенцією одностатевих пар усиновлювачів - можна ініціювати перед учасниками конвенціями право країн, в яких невизнані одностатеві шлюби, приймати Конвенцію з застереженням щодо неприйняття даної статті (бо це нині забороняє ст. 40 Конвенції) з метою подальшої імплементації в законодавство як нашої держави, так й інших держав Конвенцію із застереженням (обмеженням, виключенням) для посилення нормативного міжнародного регулювання захисту прав дитини.

Щодо питання безпеки дитини, вважаємо за потрібне запропонувати альтернативу - посилення шляхом законодавчого закріплення як в національному, так і міжнародному праві заходів щодо охорони життя дитини як об'єкта міжнародного усиновлення шляхом підвищеного ступеню контролю за усиновленням і подальшою долею дитини у формі звітів спеціально створеного кожною країною органу з нагляду за міждержавним усиновленням. Також, з метою забезпечення більш ефективного контролю та нагляду за долею усиновлених дітей пропонуємо створення міжнародної правової бази (банку даних) та формування єдиного реєстру усиновлених українських дітей іноземними громадянами.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення (укр/рос) ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365.
2. Сімейний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 216. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
3. Заборовський В. В. Міжнародне усиновлення дітей: проблемні аспекти [Електронний ресурс] / В. В. Заборовський, К. В. Гечка // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 1 – С. 66–69. – Режим доступу : http://pap.in.ua/1_2015/20.pdf (стаття, фахове видання).
4. Шуп'яна М. Гаазька конвенція: усиновлення іноземцями дітей, які є громадянами України в реаліях та перспективах / М. Шуп'яна // Освітній простір України. – 2018. – №12. – С. 36-41.
5. Дитячий фонд ООН (англ. United Nations Children's Fund) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.unicef.org/>.

References:

1. Konventsiia pro zakhyst ditei ta spivrobotnytstvo v haluzi mizhderzhavnoho usynovlennia (ukr/ros) OON [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365.
2. Simeinyi Kodeks Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2002. – No. 21–22. – St. 216. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
3. V. V. Zaborovskyi, Mizhnarodne usynovlennia ditei: problemni aspekty [Elektronnyi resurs] / V. V. Zaborovskyi, K. V. Hechka // Porivnialno-analitychne pravo. – 2015. – No. 1 – Pp. 66–69. – Rezhym dostupu : http://pap.in.ua/1_2015/20.pdf (stattia, fakhove vydannia).
4. M. Shupiana, Haazka konventsiia: usynovlennia inozemtsiamy ditei, yaki ye hromadianamy Ukrainy v realiiakh ta perspektyvakh / M. Shupiana // Osvitnii prostir Ukrainy. – 2018. – No. 12. – Pp. 36-41.
5. Dytiachyi fond OON (anhl. United Nations Childrens Fund) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.unicef.org/>.